

Identifying Factors Affecting the Development of Agricultural Tourism from the Local Community's Perspective (Study Area: Selected Villages in Kordestan Province)

Seyed Maroud Hoseini¹, Mohammad Akbarpour^{✉2} and Davood Jamini³

1. Master of Science in Geography and Rural Planning, Department of Geography, Faculty of Literature and Humanities, Razi University, Kermanshah, Iran

2. Assistant Professor, Department of Geography, Faculty of Literature and Humanities, Razi University, Kermanshah, Iran

3. Assistant Professor, Department of Geography, Faculty of Natural Resources, University of Kurdistan, Sanandaj, Iran

Article Info

Abstract

Article type:

Research Paper

Keywords:

Agrotourism, Community-Based Tourism, Rural Areas, Kordestan Province.

Received:

2025/08/10

Received in revised form:

2025/09/15

Accepted:

2025/10/22

pp.59 -79

This study aims to identify the factors influencing the development of community-based agricultural tourism in the villages under investigation. The research area consists of selected rural regions in Kordestan Province, which possess significant agricultural potential due to their geographical location, particularly their unique topography. Local residents have long been involved in agricultural activities, and over the past decade, these areas have experienced a substantial increase in tourist arrivals. Data were collected from five target villages in the county: Shian, Dorud, Noshur Sofla, Dolab, and Gazneh. The study population comprised local land-owning farmers. Initially, using the Cochran formula, a sample size of 242 individuals was determined across all villages, with each village's share allocated proportionally based on its population. The research employed a descriptive-analytical, survey-based approach, and the collected questionnaire data were analyzed using SPSS and PLS software. The findings reveal that there is no established agricultural tourism model in the region; instead, only daily tourism and ecotourism involving homestays are present. Furthermore, the results indicate that awareness (2.090) and participation (2.159) components have the most significant influence on agricultural tourism, while social (1.17), environmental-infrastructure (13.22), and political-institutional (67.22) factors have the greatest impact on community-based tourism (CBT). Lastly, regarding the status of the studied villages, Shian was found to be the most favorable in terms of CBT, while Dorud and Noshur Sofla showed the best potential for the establishment and development of local community-based agricultural tourism, respectively.

Citation: Hoseini, Seyed Maroud, Akbarpour, Mohammad, Jamini, Davood. (2026). Identifying Factors Affecting the Development of Agricultural Tourism from the Perspective of the Local Community (Study area: Selected Villages in Kordestan Province). *Journal of Tourism Management Studies of the smart era*, 2 (2), 59-79.

Publisher: Vali-e-Asr University of Rafsanjan

<http://doi.org/10.22072/tmsse.2025.2068537.1032>

The Author(s) ©

Extended Abstract

Introduction

Community-Based Tourism (CBT) refers to an interaction between visitors and hosts where both parties engage meaningfully, resulting in economic and environmental benefits for local communities. As a form of sustainable tourism, CBT is managed and overseen by the local community, with residents serving as decision-makers for tourism destinations. This ensures that the advantages of this type of tourism are directly received by the community itself. The villages examined in this study possess agricultural tourism potential; however, unfortunately, this potential is currently being utilized in an undesirable way, primarily through daily tourism. Therefore, by leveraging the existing resources and capacities of these villages, it is important to explore new tourism models that align with the perspectives of the local community. To implement these alternative approaches, it is essential to study the attitudes of key stakeholders, including the local community and local managers. With this aim, the present study seeks to identify the factors that influence the establishment and growth of agricultural tourism based on local community participation. The main question that arises is: considering the challenges mentioned, what are the key factors and strategies for planning the development of community-based agricultural tourism in the villages under study?

Methodology

This research is applied in terms of its purpose and descriptive-analytical in nature. The necessary information was gathered through a field survey conducted in multiple stages. The primary data collection tool was researcher-designed questionnaires. Accordingly, aligned with the research questions, the first step involved objectively, realistically, and systematically describing the characteristics of the phenomenon under study—that is, defining what it is. In the next step, an analytical approach was employed, utilizing theories related to agricultural tourism and community-based tourism to explain the research problem.

Furthermore, this study is applied research in terms of its goals, and its findings can be used to address problems and challenges in rural areas of Kordestan Province. The case or field research method pertains to the specific area under investigation, namely selected rural areas in Kordestan Province, through which the chosen theoretical framework and research questions are explored.

Data collection was conducted in two forms—library and fieldwork—depending on the requirements at each stage of the research, either one or both methods were used. Initially, to thoroughly understand the research topic, acquire the necessary theoretical insights, and identify variables and indicators, relevant theories such as the theoretical foundations and approaches to agricultural tourism and local community-based tourism were reviewed.

Additionally, considering the study's subject and research questions, the required information to answer these questions was obtained from both objective data sources (such as data from the Statistical Center of Iran and the Ministry of Agriculture Jihad) and subjective data (collected through questionnaires and interviews with household heads in the studied villages, as well as local managers including village heads and members of Islamic Village Councils).

Results

Among the factors influencing CBT, the social component had the strongest effect, with the highest path coefficient of 0.411. Following this were the political-institutional component at 0.360, the environmental-infrastructure component at 0.331, the economic component at -0.006, and lastly, the cultural component with a path coefficient of -0.005. Using PLS software, a measurement model with acceptable factor loadings was developed. Confirmatory factor analysis was employed to design the questionnaire and identify the factors comprising each construct. As a result, the components of awareness

(2.090) and participation (2.159) were found to have the greatest influence on agritourism. On the other side of the model, the social (1.17), environmental-infrastructural (13.22), and political-institutional (22.67) components had the most significant impact on CBT.

Discussion and Conclusion

Based on the results Extracted from the perspective of the local community regarding the average total community-based tourism (CBT) in each village, it is clear that Shiyan Village is in the most favorable position. Following this, Doroud Village ranks second, Noshur Sofla Village comes in third, Dolab Village is fourth, and Gazneh Village ranks fifth in terms of the status of local community-based tourism. Taking into account the different locations of the villages studied, the types of agricultural products, and the varying capacities of these villages, the prioritization of villages based on their level of CBT was determined using the Multi-Criteria Mapak models and the Electra Multi-Criteria Decision-Making Model.

Funding

This article is not sponsored

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the Conceptualization and Writing of the Article.

Conflict of Interest

Authors Declared no Conflict of interest.

شناسایی عوامل موثر بر توسعه گردشگری کشاورزی از نگاه جامعه محلی (منطقه مورد مطالعه: روستاهای منتخب استان کردستان)

سید معروف حسینی^۱، محمد اکبرپور^۲، داود جمینی^۳

۱. کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

۲. استادیار گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران

۳. استادیار گروه ژئومورفولوژی، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران

اطلاعات مقاله چکیده

نوع مقاله:

پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۴/۰۵/۱۹

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۴/۰۶/۲۴

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۴/۰۷/۳۰

صص:

۷۹-۵۹

کلید واژه‌ها:

گردشگری

کشاورزی،

گردشگری مبتنی

بر اجتماع محلی،

نواحی روستایی،

استان کردستان.

وجود مشکلات اقتصادی و اشتغال در روستاها، سبب شده است که اشکال نوینی از گردشگری مثل گردشگری کشاورزی در جهان مورد توجه واقع گردد. پژوهش حاضر، با هدف شناسایی عوامل موثر بر توسعه گردشگری کشاورزی مبتنی بر جامعه محلی در روستاهای مورد مطالعه، با توجه به الگوی مناسب توسعه گردشگری کشاورزی مبتنی بر اجتماع محلی با رویکرد حفاظت از محیط‌زیست می‌باشد. داده‌ها و اطلاعات مورد نظر، از پنج روستای هدف (شیان، دورود، نشور سفلی، دولاب، گزنه) انتخاب شدند. جامعه آماری، شامل جامعه محلی (سرپرستان کشاورز مالک زمین) که در مرحله اول با استفاده از فرمول کوکران، جامعه نمونه کل روستاها به تعداد ۲۴۲ نفر محاسبه شده و در مرحله بعد با توجه به نسبت جمعیت، سهم هر روستا مشخص شد. روش تحقیق مورد استفاده در این پژوهش، توصیفی-تحلیلی از نوع پیمایشی بوده و اطلاعات جمع‌آوری شده با استفاده از پرسشنامه، به وسیله نرم افزار SPSS و PLS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. یافته‌های پژوهش، بیانگر آن است که الگویی مرتبط با گردشگری کشاورزی در منطقه وجود ندارد و تنها الگوی گردشگری روزانه و گردشگری خانه‌های بوم‌گردی وجود دارد. علاوه بر این، یافته‌های جامعه محلی نیز نشان می‌دهد که مؤلفه آگاهی (۲/۰۹۰) و مشارکت (۲/۱۵۹) بیشترین تأثیر را بر گردشگری کشاورزی دارند و در طرف دیگر، مدل مؤلفه‌های اجتماعی (۱۷/۱) محیطی- زیرساختی (۲۲/۱۳) و سیاسی و نهادی (۲۲/۶۷) بیشترین تأثیر را گردشگری مبتنی بر اجتماع محلی دارد. در نهایت، برای درک وضعیت روستاهای مورد مطالعه، نتایج نشان داد که روستای شیان، مناسب‌ترین وضعیت را بین روستاهای منتخب مورد مطالعه بر اساس شاخص‌های گردشگری مبتنی بر اجتماع محلی دارد و روستاهای دورود و نشور سفلی، به ترتیب دارای مناسب‌ترین وضعیت از لحاظ داشتن امتیاز بالاتر برای ایجاد و توسعه گردشگری کشاورزی مبتنی بر اجتماع محلی بر اساس شاخص‌ها و گویه‌های انتخاب شده را دارا می‌باشند.

استناد: حسینی، سید معروف، اکبرپور، محمد، جمینی، داود. (۱۴۰۴). شناسایی عوامل موثر بر توسعه گردشگری کشاورزی از نگاه جامعه محلی (منطقه مورد مطالعه: روستاهای منتخب استان کردستان)، دو فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری عصر هوشمند، ۲ (۲)، ۷۹-۵۹.

<http://doi.org/10.22072/tmsse.2025.2042030.1011>

© نویسنده‌گان

ناشر: دانشگاه ولی عصر رفسنجان

مقدمه

گردشگری، از پتانسیل خوبی برای توسعه نواحی روستایی برخوردار است (کیانی‌سلمی و عباسیان، ۱۴۰۳: ۱). نگرش ساکنان محلی در درک پویایی توسعه گردشگری و تاثیر آن بر جامعه محلی بسیار مهم است. در نتیجه، ساکنانی که طرفدار توسعه گردشگری هستند با مهمان‌نوازی خود منجر به تجربه خوبی برای گردشگران شدند و امید به بازگشت گردشگران بیشتر می‌شود (علیزاده و جوان، ۱۴۰۳: ۱۹). همچنین، با توجه به آسیب‌پذیری و حساسیت بالای محیط‌زیست روستایی، توسعه انبوه گردشگری که با ظرفیت تحمل این محیط‌ها هم‌خوانی نداشته باشد، ممکن است به تخریب جاذبه‌های روستایی مانند اراضی جنگلی، زراعی، باغ‌ها و پارک‌ها به دلیل استفاده بیش از حد گردشگران منجر شود (رحمانی فیروزجاه و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۲۸). گردشگری نیز به عنوان بخشی از ساختار اجتماعی و اقتصادی در کنار کشاورزی مورد پذیرش قرار گرفته (Fleischer, 2005: 493) و فرصتی برای تنوع‌بخشی به فعالیت‌های کشاورزان فراهم می‌آورد (Balezantis et al, 2012: 1) امروزه رابطه بین گردشگری و کشاورزی تنها به عنوان یک محصول گردشگری مطرح نیست، بلکه فراتر از ارائه خدمات در محیط‌های روستایی است. این ارتباط به عنوان راهی جدید برای درک سفر، ایجاد آگاهی‌های نوین و تقویت نگرش مثبت نسبت به فرهنگ مردم محلی و محیط‌زیست تلقی می‌شود (Sathe, 2012: 17).

در نواحی روستایی، اثرات کشاورزی بر محیط‌زیست، چه مثبت و چه منفی، قابل نادیده گرفتن نیست. کشاورزان نه تنها یکی از عوامل اصلی در شکل‌دهی و ایجاد محیط‌زیست روستایی هستند، بلکه می‌توانند به عنوان یکی از تهدیدات اصلی آن نیز شناخته شوند. به همین دلیل، بهبود آگاهی‌های زیست‌محیطی کشاورزان برای دستیابی به توسعه پایدار در روستاها ضروری است. نقش کشاورزان در حفاظت از محیط‌زیست، به همراه درک بهتر و توانایی بیشتر در مدیریت مزرعه، پتانسیل قابل توجهی برای کاهش اثرات منفی بر محیط‌زیست دارد (کاظمی، ۱۳۹۵: ۱۴۸). مطالعات مختلف در جهان نیز این نتایج را تأیید می‌کنند (Xu et al. 2018: 179). بررسی و مطالعه در ارتباط با توسعه گردشگری کشاورزی در نواحی روستایی ایران نیز التزام می‌یابد و مسلماً این امر بدون مشارکت و حضور جامعه محلی معنادار نخواهد بود. حال که پذیرش گردشگری کشاورزی به عنوان الگویی مناسب می‌تواند در نواحی روستایی مطرح شود؛ اما به تنهایی نمی‌تواند تمامی ابعاد جوامع محلی را پوشش دهد، باید به این موضوع توجه داشت که یکی از عوامل موثر در تضاد رابطه میان بخش کشاورزی و گردشگری به ظرفیت‌های پایین بخش کشاورزی در زمینه اشتغال‌زایی و درآمدزایی برای جامعه محلی در مقایسه با گردشگری بر می‌گردد.

بنابراین، باید نوعی از گردشگری مورد توجه قرار گیرد که جوامع محلی در تمامی فرآیندهای آن حضور فعال داشته باشند، بر همین اساس بهتر است که بر گردشگری کشاورزی مبتنی بر اجتماع محلی تمرکز شود. زیرا این نوع گردشگری، می‌تواند زمینه مشارکت همه جانبه ساکنین صاحب زمین در نواحی روستایی را فراهم آورد. روستاهای مورد مطالعه، دارای ظرفیت‌های گردشگری کشاورزی بوده بر همین اساس با استفاده از منابع و ظرفیت‌های موجود روستاها، باید به دنبال الگوهای جدیدی از گردشگری متناسب با دیدگاه جامعه محلی در منطقه باشیم؛ بنابراین، برای پیاده‌سازی الگوهای جایگزین، مطالعه نگرش‌های ذینفعان الزام می‌یابد.

برای تحقق این هدف، پژوهش حاضر به دنبال شناسایی عوامل موثر که بر پایه مشارکت جامعه محلی امکان شکل‌گیری و توسعه گردشگری کشاورزی با توجه به الگوی مناسب توسعه گردشگری کشاورزی مبتنی بر اجتماع محلی با رویکرد حفاظت از محیط‌زیست را فراهم کند. حال سوال محوری که مطرح می‌شود، این است که با توجه به چالش‌های ذکر شده، عوامل موثر برنامه‌ریزی توسعه گردشگری کشاورزی مبتنی بر اجتماع محلی در روستاهای مورد مطالعه کدام است؟ یکی از مؤلفه‌های اصلی در موفقیت و یا عدم موفقیت گردشگری کشاورزی مبتنی بر جامعه محلی، اصالت مقصد گردشگری در ابعاد مختلف است. اصالت در این نوع گردشگری می‌تواند در شیوه‌های تولید کشاورزی سنتی، حفظ فرهنگ بومی و معماری روستا، حفظ هویت بومی - محلی و توسعه فرهنگی باشد.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

گردشگری کشاورزی

مفهوم گردشگری کشاورزی در ادبیات بین‌المللی مورد بحث و بررسی قرار گرفته است و ارتباط تنگاتنگی با توسعه گردشگری و پیشرفت روستایی دارد. عناوینی مانند گردشگری مزرعه، گردشگری مبتنی بر مزرعه و گردشگری روستایی، گاهاً به عنوان جایگزین‌های گردشگری کشاورزی مورد استفاده قرار می‌گیرند (Murphy, 2017: 11). گردشگری کشاورزی، به عنوان یک شکل از گردشگری روستایی، نه تنها منابع درآمد جدید برای شرکت‌های محلی ایجاد می‌کند، بلکه فرصتی برای ساکنان محلی فراهم می‌آورد تا در حفاظت از منابع و فرهنگ بومی خود شرکت کنند (Susila et al, 2024: 104).

چالش‌ها و موانع گردشگری کشاورزی

به طور کلی، گردشگری کشاورزی شامل چالش‌ها و موانعی است که بر اساس نظرات ساکنان محلی به موارد زیر رتبه‌بندی می‌شوند:

۱. معیارهای زیربنایی کالبدی: به طور مثال، وجود جاده‌های بدون بلوکه‌شدگی، تأمین زیرساخت‌های آب و برق مناسب و احداث امکانات مانند تأمین اماکن اقامتی و ایجاد مزرعه‌های گردشگری کشاورزی؛
۲. معیارهای مدیریتی: این معیار، شامل بهبود سیستم‌های مدیریتی محلی برای تسهیل فرآیندهای گردشگری و کشاورزی، مانند ارائه خدمات و تبلیغات موثر محلی می‌شود؛
۳. معیارهای نهادی: برخی از موانع نهادی، ممکن است شامل مشکلات مربوط به قوانین و مقررات محلی، مجوزهای گردشگری و همچنین ارتباطات ضعیف با سازمان‌های دولتی و غیردولتی باشند؛
۴. معیارهای محیطی: به عنوان مثال، آلودگی محیطی، محافظت از منابع طبیعی و حفاظت از مناظر زیبا و بومی؛
۵. معیارهای اقتصادی - اجتماعی: شامل مسائلی مانند تأمین اشتغال محلی، افزایش درآمد محلی از طریق مزارع، حفظ فرهنگ و هویت محلی و کاهش تفاوت‌های اقتصادی بین مناطق مختلف می‌شود (ولئی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۵۲).

گردشگری مبتنی بر اجتماع

گردشگری مبتنی بر اجتماع (CBT) گردشگری پایدار و فعالیت مدیریت شده با اعمال جامعه است که توسط گردشگران مورد بازدید قرار می‌گیرد. با توجه به اینکه جمعیت محلی تصمیم‌های مربوط به مقاصد گردشگری را می‌گیرند، سود این نوع گردشگری به طور مستقیم به جامعه منتقل می‌شود. این پدیده به عنوان یک ابزار توسط مناطق روستایی برای رسیدن به توسعه پایدار مورد استفاده قرار می‌گیرد و همچنین به عنوان یک رویکرد ترجیحی در دستور کار توسعه بسیاری از کشورهای در حال توسعه جهت کاهش فقر و ایجاد ظرفیت در سطح محلی در نظر گرفته می‌شود (Yamashita, 2011: 11).

امروزه مطالعات زیادی در ارتباط با گردشگری کشاورزی انجام شده است. همان‌طور که در جدول (۱) آمده است، مطالعات با گرایش‌های علوم اجتماعی، جغرافیا، گردشگری، اقتصاد و محیط‌زیست صورت گرفته است. رویکرد اصلی این مطالعات، ارزیابی و سنجش پیامدهای گردشگری کشاورزی بر مقاصد، ساکنین و کشاورزان است و نیز مهم‌ترین مؤلفه‌های مورد استفاده در فرآیند این مطالعات آگاهی، آموزش، مشارکت، رفاه اجتماعی و حفاظت از محیط‌زیست می‌باشند. چالش اصلی در بررسی پیشینه‌ها این است که مطالعات کمتر، جنبه آینده‌نگری دارند. با مطالعه پیشینه پژوهش در دو بخش گردشگری کشاورزی و گردشگری مبتنی بر اجتماعی محلی، تلاش می‌شود که سه موضوع گردشگری کشاورزی، جهت‌گیری به صورت اجتماع محلی و رویکرد برنامه‌ریزی مبتنی بر آینده مورد تحقیق قرار گیرد.

مطالعات مدیریت گردشگری عصر هوشمند، دوره دوم، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۴۰۴

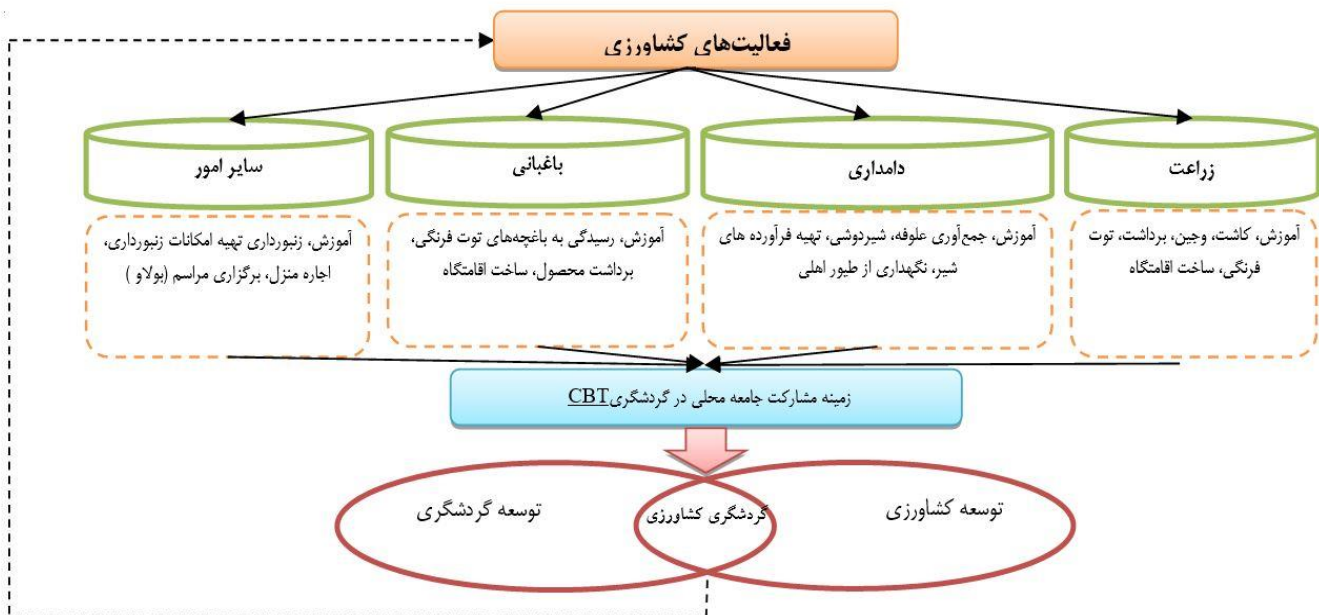
جدول شماره ۱: مطالعات انجام شده در زمینه گردشگری کشاورزی و رویکرد گردشگری مبتنی بر اجتماع محلی (CBT) در جهان

ردیف	پژوهشگر و سال	عنوان	یافته‌ها و نتایج
پژوهش‌های داخلی			
۱	زارع و همکاران (۱۴۰۰)	تعیین شاخص‌های ارزیابی ظرفیت توسعه گردشگری کشاورزی ایران	نتایج این مطالعه نشان داد که هشت شاخص و ۳۸ زیرشاخص برای ارزیابی ظرفیت توسعه گردشگری کشاورزی ایران باید مورد توجه قرار گیرند. این هشت شاخص عبارتند از: هزینه، مزرعه و محیط، زیرساخت، قوانین و مقررات و سیاست‌گذاری، توانایی و دیدگاه جامعه میزبان، سرگرمی و خرید، امنیت و ایمنی، جاذبه‌های گردشگری.
۲	رضوانی و همکاران (۱۴۰۰)	پهنه‌بندی فضایی قابلیت‌های گردشگری کشاورزی در نواحی لرستان	پهنه‌بندی فضایی قابلیت‌های گردشگری کشاورزی در نواحی لرستان در حمایت از برنامه‌ریزی مکان محور و فعالیت‌های گردشگری کشاورزی و رتبه‌بندی روستاهای هدف کشاورزی و در پهنه‌های مساعد انجام شده است و از داده‌های مکانی مانند سرمایه‌های طبیعی، دسترسی از شرط‌های اولیه توسعه و پیشرفت گردشگری کشاورزی است.
۳	آشفته پور لیلا کوهی و همکاران (۱۳۹۹)	تحلیل فضایی عرصه‌های روستایی مستعد گردشگری کشاورزی مورد: شهرستان رودسر	نتایج بدست آمده نشان داد که گسترش فعالیت‌های بخش گردشگری و حضور گردشگران در ایام گوناگون سال در نواحی برخوردار از جاذبه‌های طبیعی و انسانی، سبب افزایش فرصت‌های شغلی و افزایش درآمد مردم محلی در شهرستان رودسر شده است.
پژوهش‌های خارجی			
۱	Susil & et al (2024)	مدل یکپارچه توسعه گردشگری کشاورزی	این تحقیق نشان می‌دهد، همکاری یکپارچه بین سهامداران مختلف از جمله دولت، دانشگاه‌ها، نهادهای تجاری و کشاورزان، به عنوان کاتالیزوری برای توسعه منطقه عمل می‌کند. نتایج نشان می‌دهند که استراتژی‌های مدیریت گردشگری کشاورزی باید بر پایه اتصالات اجتماعی و شبکه‌سازی مبتنی باشند تا به طور هماهنگ و پایدار اجرا شوند.
۲	Jung (2020)	ارتقای توانمندسازی گردشگری کشاورزی برای ساکنان در اوگاندا	نتایج تحقیق نشان می‌دهند که ایجاد مزرعه گردشگری، منجر به افزایش تولیدات کشاورزی و بهبود کیفیت زندگی محلیان می‌شود.
۳	Filippo Sgroi et al. (2018)	گردشگری کشاورزی و توسعه محلی: روشی برای ارزیابی نقش کمک‌های عمومی در ایجاد سود رقابتی	نتایج بیان می‌دارند که تغییراتی در عرضه گردشگری کشاورزی در حال انجام است که به طور فزاینده‌ای بر ارتقاء، توسعه و تقویت ارزش محیط روستایی و طبیعی متمرکز است.
پژوهش‌های انجام شده در زمینه رویکرد گردشگری مبتنی بر اجتماع محلی (CBT)			
۱	Novelli Klatte Dolezal (2016)	استانداردهای انجمن کشورهای جنوب شرقی آسیا برای گردشگری مبتنی بر جوامع محلی	در این پژوهش، به بررسی استانداردهای اجرایی گردشگری مبتنی بر جوامع محلی که توسط انجمن کشورهای جنوب شرقی آسیا تدوین و ارائه گردیده‌اند، پرداخته شده است.
۲	Afenyo Amuquandoh (2016)	چه کسی از توسعه اکوتوریسم مبتنی بر جوامع محلی منتفع می‌شود؟ (مطالعه موردی تفی اتم، غنا)	بررسی میدانی آنها طی مدت زمانی نوامبر و دسامبر ۲۰۱۰ نشان داده که ذی‌نفعان پروژه گردشگری حفاظت از گونه‌های حیوانی، جامعه محلی و افراد بومی بوده‌اند.
۳	Moswete	عوامل حفاظتی مؤثر بر اکوتوریسم	با اشاره به اینکه گردشگری مبتنی بر جوامع محلی به یک عامل معیشتی

<p>مهم برای جوامع روستایی در بوتسوانا تبدیل شده، به رابطه مثبت و معناداری بین چهار عامل زیست محیطی، فرهنگی - اجتماعی، دانش اکوتوریسم و اقتصاد، بر حمایت مردم محلی از گردشگری مبتنی بر جوامع محلی دست یافتند.</p>	<p>مبتنی بر جوامع محلی در جوامع روستای مجاور پارک فرامرزی گالاگادی، بوتسوانا^۱</p>	<p>Thapa (2015)</p>	
--	--	---------------------	--

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳

مدل مفهومی پژوهش بر اساس مطالعه نظریه‌ها و تدوین چارچوب نظری پژوهش، ترسیم شده است. در مرحله اول محور اصلی پژوهش که گردشگری کشاورزی است و عوامل تشکیل دهنده آن و در مرحله بعد، گردشگری مبتنی بر اجتماع محلی (CBT) به عنوان یکی دیگر از ارکان پژوهش و ابعاد مختلف آن، با در نظر گرفتن رویکردهای پژوهش مورد واکاوی قرار گرفته اند که این رویکردها شامل: مشارکت اجتماع محلی، مشارکت اجتماعی بدان معناست که مردم در فعالیتهای جمعی شراکت داشته باشند یا امکان ایفای نقش در انجمن‌های محلی را داشته باشند (رضازاده و همکاران، ۱۳۹۱: ۴۲) به صورتی که مشارکت پویای محلی در تصمیم‌سازی‌ها، پیش شرط رسیدن جوامع به منافع است (Liu, 2006:13) و در روند توسعه گردشگری می‌تواند آگاهی ساکنان را در مورد مزایا و هزینه‌های گردشگری ارتقا دهد و از این رویه بر حمایت آنها از توسعه گردشگری موثر باشد (Rasoolimanesh et al, 2017: 150). حفاظت از محیط‌زیست: حفاظت از محیط‌زیست به هر فعالیتی اطلاق می‌شود که به صورت مستقیم یا غیرمستقیم به بهبود وضعیت محیط‌زیست منجر شود و باعث ایجاد پایداری در زیستگاه می‌شود (محمدی و همکاران، ۱۳۹۶: ۸۴). در نهایت از برآیند ارکان اصلی پژوهش: گردشگری کشاورزی، گردشگری مبتنی بر اجتماع محلی (CBT) و عوامل مؤثر بر آن، الگوی گردشگری کشاورزی مبتنی بر اجتماع محلی به دست می‌آید (شکل ۱).

شکل ۱: مدل مفهومی پژوهش
منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

مطالعات مدیریت گردشگری عصر هوشمند، دوره دوم، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۴۰۴

مواد و روش‌ها

این پژوهش به لحاظ هدف، کاربردی و بر اساس ماهیت، توصیفی - تحلیلی است و روش گردآوری اطلاعات با توجه به ماهیت پژوهش به دو صورت کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه) بوده است. در ابتدا ۳۰ نسخه پرسشنامه برای پیش‌آزمون از ساکنین تکمیل شد (جدول ۲). سپس سؤالات نامفهوم حذف و پرسشنامه روان و قابل فهم برای ادامه کار میدانی تهیه شد. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی سرپرستان کشاورز خانوارهای نواحی روستایی پنج روستای هدف گردشگری استان کردستان^۱، تشکیل داده‌اند. از کل خانوارهای ساکن در روستاهای (دورود و گزنه، دولاب، شیان، نشور سفلی) (۶۵۲ خانوار) نمونه‌گیری و حجم تعداد خانوار نمونه در روستاهای مورد مطالعه، بر اساس فرمول نمونه‌گیری کوکران با سطح اطمینان ۹۵ درصد محاسبه شد (جدول ۳) و از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، برای انتخاب کشاورزان در روستاهای هدف گردشگری استان کردستان مورد استفاده قرار گرفت. اطلاعات جمع‌آوری شده بعد از کدگذاری وارد نرم‌افزار آماری SPSS شده و بر اساس ماهیت داده‌ها و هدف سؤالات با استفاده از آزمون‌های آماری مرتبط با هر سوال، مورد بررسی قرار گرفته و در نهایت برای مدل‌سازی با توجه به نوع متغیرها و شاخص‌های تحقیق برای رسیدن به هدف تحقیق از معادلات ساختاری از نرم‌افزار PLS استفاده شده است.

جدول شماره ۲: میزان آلفای کرونباخ متغیرهای پژوهش

ردیف	متغیر	آلفای کرونباخ
۱	آگاهی و دانش	۰/۷۳۲۸۱۴
۴	اقتصادی	۰/۹۰۶۴۸۸
۵	اجتماعی	۰/۹۳۲۹۲۵
۷	فرهنگی	۰/۸۹۴۲۲۲
۸	ظرفیت گردشگری کشاورزی	۰/۸۰۳۲۸۲
۹	حمایت جامعه محلی از گردشگری کشاورزی	۰/۸۰۷۷۶۸
۱۰	محیطی - زیرساختی	۰/۹۰۴۱۵۹
۱۱	مشارکت جامعه محلی در گردشگری کشاورزی	۰/۷۹۴۲۳۵
۱۲	رقابت‌پذیری در گردشگری کشاورزی	۰/۸۳۵۲۰۲
۱۳	سیاسی-نهادی	۰/۸۷۱۲۲۸
۱۴	زیرساخت‌ها در گردشگری کشاورزی	۰/۸۷۸۳۴۷

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

جدول شماره ۳: جامعه آماری و حجم نمونه

شهرستان	دهستان	روستا	خانوار	تعداد حجم نمونه
سروآباد	رزآب	دورود	۱۱۳	۴۲
سنندج	آبیدر (حسن‌آباد)	گزنه	۴۲	۱۶
سنندج	میان‌رود	دولاب	۱۷۱	۶۳
سنندج	ژاورود شرقی	شیان	۱۸۲	۶۸
کامیاران	عه‌والان	نشور سفلی	۱۴۴	۵۳
کل	-	-	۶۵۲	۲۴۲

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵ و یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

۱. لازم به ذکر است همه سرپرستان خانوارهای روستایی مورد مطالعه کشاورز می‌باشند.

شناسایی عوامل موثر بر توسعه گردشگری کشاورزی از نگاه جامعه محلی / کیه حسینی و همکاران

شاخص‌های بکار رفته در این پژوهش، از مجموع تحقیقات صورت گرفته در سطح بین‌المللی جمع‌آوری شده است که در جداول (۴ و ۵) شاخص‌های توسعه گردشگری کشاورزی، گردشگری مبتنی بر اجتماع محلی و ارائه شده است.

جدول شماره ۴: ابعاد و متغیرهای توسعه گردشگری کشاورزی

ابعاد	متغیرها	منابع
آگاهی و دانش	میزان آگاهی و دانش از مفهوم گردشگری کشاورزی	Ciolac et al, 2019; Murphy, 2017; Ciolac et al, 2019
	میزان آگاهی و دانش از اهمیت سرمایه‌گذاری در توسعه گردشگری کشاورزی	
	میزان آگاهی و دانش از نقش گردشگری کشاورزی در توسعه کسب و کار	
	میزان آگاهی و دانش از نقش رسانه‌های جمعی در توسعه گردشگری کشاورزی	
	میزان آگاهی و دانش از تاثیر برگزاری دوره‌های آموزشی گردشگری کشاورزی	
ظرفیت گردشگری کشاورزی	تاثیر یادگیری مراحل کشاورزی در توسعه گردشگری کشاورزی	Ciolac et al, 2019; Barbieri, 2018
	میزان جذابیت انتقال تجربه کشاورزی جامعه محلی به گردشگران	
	دسترسی آسان و فاصله مناسب مناطق کشاورزی از روستا	
	تاثیر کیفیت و تنوع تولیدات زراعی و باغی منطقه در جذب گردشگران	
	جذابیت زندگی در جامعه روستایی و شرکت در فعالیت‌های کشاورزی برای گردشگران	
استفاده از روش‌های تولید پایدار و ارگانیک برای جذابیت گردشگری کشاورزی		
مشارکت جامعه محلی در گردشگری کشاورزی	میزان تمایل به افزایش درآمد در بخش کشاورزی از طریق گردشگری	Dasola, 2017
	میزان تمایل اعضای جامعه محلی به مشارکت در توسعه گردشگری کشاورزی	
	میزان تمایل اعضای جامعه محلی به ارتباط‌گیری دوستانه با گردشگران	
	میزان تمایل اعضای جامعه محلی به آموزش گردشگران در این زمینه	
	میزان تمایل مشارکت در تصمیم‌گیری‌های جمعی در ارتباط با گردشگری	
	میزان تمایل سایر اعضای خانواده به شرکت در فعالیت‌های گردشگری کشاورزی	
رقابت‌پذیری	قیمت‌گذاری کمتر از سایر رقبای محلی و منطقه‌ای در گردشگری کشاورزی	Tsiligiris, 2018
	مشاهده و تحت نظر داشتن فعالیت‌های رقبا در زمینه گردشگری کشاورزی	
	میزان نوآوری در فرآیند انجام فعالیت‌های گردشگری کشاورزی	
	میزان بازاریابی و نحوه تبلیغات برای آینده گردشگری کشاورزی	
	بازدهی عملکرد و کاهش هزینه‌های تولید محصولات	
حمایت جامعه محلی از گردشگری کشاورزی	نقش جامعه محلی از برنامه‌های آموزشی و جشنواره‌های گردشگری کشاورزی	Murphy, 2017; Amaral, 2009
	نقش جامعه محلی در شناسایی و بهره‌برداری از فرصت‌های بازار برای افزایش سودآوری مزرعه	
	سرمایه‌گذاری در فرآیندهای جدید تولید برای افزایش کیفیت و کاهش هزینه‌ها	
	نوآوری در بازاریابی و تبلیغات برای جذب گردشگران	
	ارتقاء زیرساخت‌های رفاهی و اقامتی برای افزایش بازدهی اقتصادی	
	آموزش فرآیندهای کشاورزی به مشتریان برای افزایش آگاهی و علاقه	
کسب و کار	میزان ارتباط شما با کارآفرینان گردشگری	Sathe, 2012
	میزان ارتباط با مشتریان کلیدی برای محصولات و خدمات گردشگری	
	میزان آگاهی شما نسبت به بازارهای هدف و نیازهای گردشگران کشاورزی	
	میزان سرمایه‌گذاری اهالی روستا در بخش گردشگری کشاورزی	
	میزان همکاری با سایر کسب و کارهای محلی در گردشگری کشاورزی	
فرهنگی	نقش گردشگری کشاورزی در تقویت فرهنگ مهمان‌نوازی	Murphy, 2017
	نقش گردشگری کشاورزی در احیای آداب و رسوم محلی	

مطالعات مدیریت گردشگری عصر هوشمند، دوره دوم، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۴۰۴

	نقش گردشگری کشاورزی در تقویت برگزاری جشنواره‌های محلی	
	نقش گردشگری کشاورزی در افزایش تعاملات فرهنگی	
Anglin, 2015	میزان کیفیت راه ارتباطی روستا برای رونق فعالیت‌های گردشگری کشاورزی	زیر ساختی
	میزان کیفیت زیرساخت‌های بهداشتی برای توسعه فعالیت‌های گردشگری کشاورزی	
	میزان کیفیت زیرساخت‌های رفاهی و اقامتی برای توسعه فعالیت‌های گردشگری کشاورزی	
	میزان کیفیت زیرساخت‌های ضروری (آب، برق، گاز و ..) برای فعالیت‌های گردشگری کشاورزی	
	میزان کیفیت زیرساخت‌های ارتباطی (اینترنت، موبایل و ...) برای فعالیت‌های گردشگری	

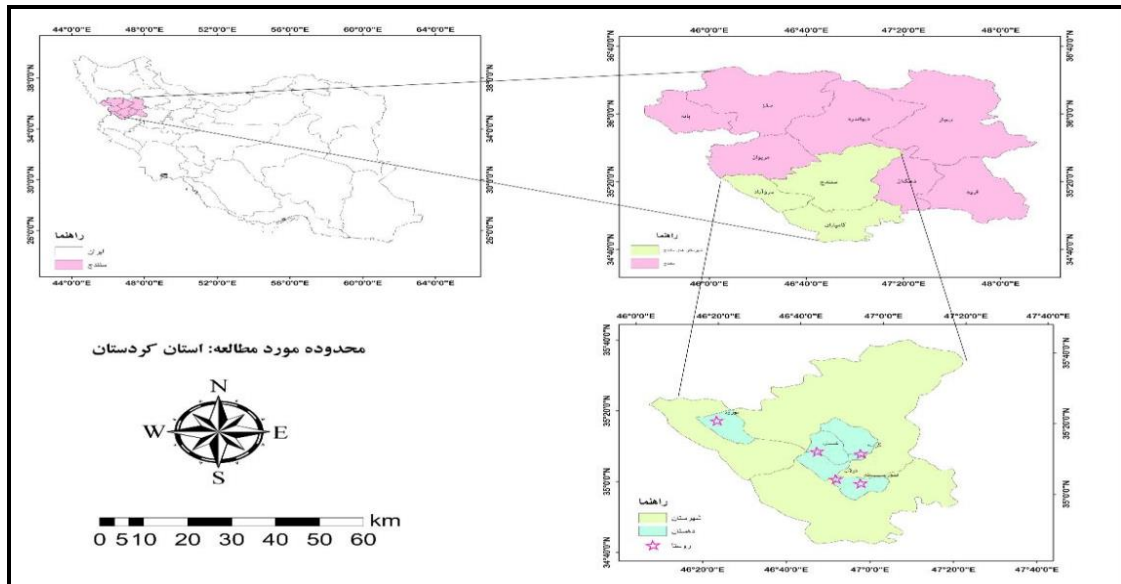
جدول شماره ۵: ابعاد و متغیرهای گردشگری مبتنی بر اجتماع محلی

منابع	متغیرها	ابعاد
Suansri, 2003	میزان حمایت اداری و قانونی بخش دولتی (صدور مجوز، پشتیبانی حقوقی و...) از گردشگری	سیاسی - نهادی
	میزان حمایت مالی بخش دولتی از توسعه گردشگری کشاورزی	
	میزان حمایت سازمان میراث فرهنگی و گردشگری از گردشگری کشاورزی	
	میزان حمایت اداره جهاد کشاورزی از توسعه گردشگری کشاورزی	
	میزان حمایت نهادهای محلی (شورا و دهیاری) در توسعه گردشگری کشاورزی	
Suansri, 2003	سطح کیفیت راه‌های ارتباطی روستا	محیطی - زیرساختی
	سطح کیفیت زیرساخت‌های اقامتی روستا برای گردشگران	
	سطح کیفیت بهداشت محیط روستا (جمع‌آوری زباله، مدیریت پسماند، دفع فاضلاب و ...)	
	میزان حفاظت از منابع آب و استفاده صحیح از آن	
	میزان احترام جامعه محلی به محیط‌زیست	
Murphy, 2017	میزان تاثیر گردشگری بر ماندگاری جمعیت	اجتماعی
	میزان تاثیر گردشگری بر افزایش کارهای گروهی در روستا	
	میزان تاثیر گردشگری بر حس اعتماد میان اهالی روستا	
	میزان تاثیر گردشگری بر احساس تعلق به روستا	
Murphy, 2017	میزان تاثیر گردشگری بر احیای آداب و رسوم محلی	فرهنگی
	میزان تاثیر گردشگری بر احیای دانش بومی	
	میزان تاثیر گردشگری بر احترام به سایر فرهنگ‌ها	
	میزان تاثیر گردشگری بر تقویت حس مهمان‌نوازی	
Suansri, 2003	میزان تاثیر گردشگری بر افزایش تعداد شاغلان	اقتصادی
	میزان تاثیر گردشگری بر افزایش درآمد	
	میزان تاثیر گردشگری بر میزان پس‌انداز	
	میزان تاثیر گردشگری بر افزایش سطح سرمایه‌گذاری	
	میزان تاثیر گردشگری بر افزایش قیمت زمین و مسکن	

در ادامه به پنج روستاهای گردشگری کشاورزی مبتنی بر جامعه محلی در استان کردستان اشاره می‌گردد. **روستای نشور سفلی:** این روستا، در بخش شهرستان کامیاران و دهستان عه‌والان قرار دارد. **روستای گزنه:** این روستا، در بخش مرکزی شهرستان سنندج و دهستان آیدر قرار دارد. **روستای دولاو (دولاب):** این روستا، در بخش سیروان شهرستان سنندج و دهستان میان‌رود

شناسایی عوامل موثر بر توسعه گردشگری کشاورزی از نگاه جامعه محلی / کج حسینی و همکاران

قرار دارد. روستای شیان: این روستا، در دهستان ژاوهرود شهرستان سنندج قرار دارد. روستای درود: روستای درود در بخش مرکزی شهرستان سروآباد و دهستان رزآب قرار دارد (شکل ۲).

شکل ۲: موقعیت روستاهای هدف در استان کردستان و ایران
منبع: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کردستان، ۱۳۹۸

یافته‌های پژوهش

برای بررسی وضعیت کلی توسعه گردشگری کشاورزی مبتنی بر اجتماع محلی، از جدول توزیع فراوانی و آزمون مقایسه میانگین (آزمون t تک نمونه‌ای) با در نظر گرفتن عدد ۳ به عنوان مبنای آزمون استفاده شده است. نتایج جدول توزیع فراوانی نشان می‌دهد که وضعیت شاخص طبق نظرات پاسخگویان ۵/۱ درصد در سطح بسیار کم، ۲۲/۹ درصد در سطح کم، ۳۷/۲ درصد متوسط، ۱۹ درصد در سطح زیاد و ۱۵/۸ درصد در سطح خیلی زیاد قرار دارد. همچنین، نتایج آزمون t تک نمونه‌ای نشان می‌دهد که میانگین محاسبه شده با مقدار (۲/۹۲۹۴) به صورت معناداری از میانگین مبنا کمتر می‌باشد. با این اوصاف، می‌توان چنین عنوان کرد که با توجه به متغیرهای بررسی شده در این تحقیق، وضعیت کلی توسعه گردشگری مبتنی بر اجتماع محلی در سکونتگاه‌های روستایی استان کردستان در وضعیت مناسبی قرار ندارد.

جدول شماره ۶: بررسی وضعیت کلی توسعه گردشگری مبتنی بر اجتماع محلی با استفاده از جدول توزیع فراوانی

سطح	فراوانی	درصد	درصد فراوانی نسبی
بسیار کم	۱۳	۵/۱	۵/۱
کم	۵۴	۲۲/۹	۲۸/۱
متوسط	۹۰	۳۷/۲	۶۵/۲
زیاد	۴۵	۱۹/۰	۸۴/۲
خیلی زیاد	۴۰	۱۵/۸	۱۰۰/۰
مجموع	۲۴۲	۱۰۰	

منبع: یافته‌های میدانی، ۱۴۰۳

جدول شماره ۷: بررسی وضعیت کلی توسعه گردشگری مبتنی بر اجتماع محلی با استفاده از آزمون مقایسه میانگین

مبنای آزمون = ۳				
T	درجه آزادی	معنی داری	میانگین	اختلاف از میانگین
				فاصله اطمینان در سطح ۹۵ درصد

مطالعات مدیریت گردشگری عصر هوشمند، دوره دوم، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۴۰۴

حد بالا	حد پایین					
-۰/۰۳۶۸	-۰/۱۰۴۴	-۰/۰۷۰۶۳	۲/۹۲۹۴	۰/۰۰۰	۲۴۱	-۴/۱۱۶

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

به نظر می‌رسد که الگوی مناسب توسعه گردشگری کشاورزی مبتنی بر اجتماع محلی رویکرد حفاظت از محیط‌زیست در روستاهای منتخب استان کردستان باشد.

در مدل‌های ساختاری با روش PLS، شکل اعداد یا ضرایب به دو دسته تقسیم می‌شوند. دسته‌ی اول تحت عنوان معادلات اندازه‌گیری هستند که روابط بین متغیرهای پنهان (دایره) و متغیرهای آشکار (مستطیل) می‌باشند. این معادلات را اصطلاحاً بارهای عاملی^۱ می‌گویند. دسته‌ی دوم، معادلات ساختاری هستند که روابط بین متغیرهای پنهان و غیرپنهان می‌باشند و برای آزمون سوالات استفاده می‌شوند. به این ضرایب اصطلاحاً ضرایب مسیر^۲ گفته می‌شود. با توجه به مدل در حالت تخمین ضرایب می‌توان بارهای عاملی و ضرایب مسیر را برآورد کرد. بر اساس بارهای عاملی، شاخصی که بیشترین بار عاملی را داشته باشد، در اندازه‌گیری متغیر مربوطه، سهم بیشتری دارد و شاخصی که ضرایب کوچک‌تری داشته باشد، سهم کمتری را در اندازه‌گیری سازه مربوطه ایفا می‌کند. به کمک نرم افزار PLS، مدل اندازه‌گیری و بارهای عاملی قابل قبول استخراج شد. به منظور ساختار پرسشنامه و کشف عوامل تشکیل دهنده هر سازه از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است. در تعیین پایایی هر یک از سنج‌ها، از بار عاملی آن سنج‌ها استفاده می‌شود. این معیار، نشان‌دهنده میزان همبستگی سنج، در سازه مربوطه می‌باشد. براساس خروجی‌های حاصل از این نرم‌افزار، آن دسته از متغیرهای مشاهده شده، شاخص‌هایی که به طور شایسته‌ای متغیر نهانی خود را اندازه‌گیری نمی‌کردند، از تحلیل نهایی حذف خواهند شد. با حذف این متغیرهای مشاهده شده، کلیه شاخص‌های تناسب مدل، در یک مدل اندازه‌گیری بهبود پیدا کرده و به اندازه قابل قبول می‌رسند. نحوه اصلاح مدل بدین شکل است که طبق پیشنهاد در مواردی که بار عاملی بین متغیر پنهان و متغیر مشاهده شده، کمتر از (۰/۴) باشد، آن متغیر مشاهده شده را از مجموعه تحلیل حذف می‌کنیم که در این پژوهش موردی برای حذف شدن وجود نداشته است و تمامی موارد بالاتر از (۰/۴) بوده‌اند. شکل (۳) مدل مفهومی پژوهش را در حالت تخمین ضرایب استاندارد سازه‌ها برای سوال‌های پژوهش نشان می‌دهد. با توجه به شکل و ضرایب استاندارد، می‌توان به میزان تأثیرات سازه‌های پژوهش پی‌برد. همچنین، با توجه به این شکل و ضرایب استاندارد، می‌توان گفت که بیشترین میزان عامل تأثیرگذاری در بین عوامل مؤثر بر CBT، برای مؤلفه اجتماعی بوده است که بالاترین میزان ضریب مسیر (۰/۴۱۱) را داشته است و در رتبه‌های بعدی مؤلفه سیاسی - نهادی با میزان (۰/۳۶۰) مؤلفه محیطی - زیرساختی (۰/۳۳۱) مؤلفه اقتصادی (۰/۰۰۶) و در نهایت مؤلفه فرهنگی با ضریب مسیر (-۰/۰۰۵) بوده است. با توجه به منفی بودن مؤلفه‌های اقتصادی و فرهنگی باید برای تأثیرگذاری بیشتر این مؤلفه‌ها در ساختار توسعه گردشگری محلی باید این مؤلفه‌ها مورد توجه جدی مسئولین امر کشاورزی منطقه قرار گیرد. به کمک نرم‌افزار PLS، مدل اندازه‌گیری و بارهای عاملی قابل قبول استخراج شد. به منظور ساختار پرسشنامه و کشف عوامل تشکیل دهنده هر سازه از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است. در تعیین پایایی هر یک از سنج‌ها، از بار عاملی آن سنج‌ها استفاده می‌شود. این معیار، نشان‌دهنده میزان همبستگی سنج در سازه مربوطه می‌باشد. براساس خروجی‌های حاصل از این نرم‌افزار، آن دسته از متغیرهای مشاهده شده، شاخص‌هایی که به طور شایسته‌ای متغیر نهانی خود را اندازه‌گیری نمی‌کردند، از تحلیل نهایی حذف خواهند شد. با حذف این متغیرهای مشاهده شده، کلیه شاخص‌های تناسب مدل، در یک مدل اندازه‌گیری بهبود پیدا کرده و به اندازه قابل قبول می‌رسند.

نحوه اصلاح مدل بدین شکل است که طبق پیشنهاد در مواردی که بار عاملی بین متغیر پنهان و متغیر مشاهده شده، کمتر از (۰/۴) باشد، آن متغیر مشاهده شده را از مجموعه تحلیل حذف می‌کنیم که در این پژوهش، موردی برای حذف شدن وجود نداشته است و تمامی موارد بالاتر از (۰/۴) بوده‌اند که مدل پژوهش را در حالت معناداری ضرایب (t-value) نشان می‌دهد. این مدل، در واقع تمامی معادلات ساختاری (ضرایب مسیر) را با استفاده از آماره t، آزمون می‌کند. بر طبق این مدل، ضریب مسیر در سطح

1. Loading factor
2. Path coefficient

شناسایی عوامل موثر بر توسعه گردشگری کشاورزی از نگاه جامعه محلی / کح حسینی و همکاران

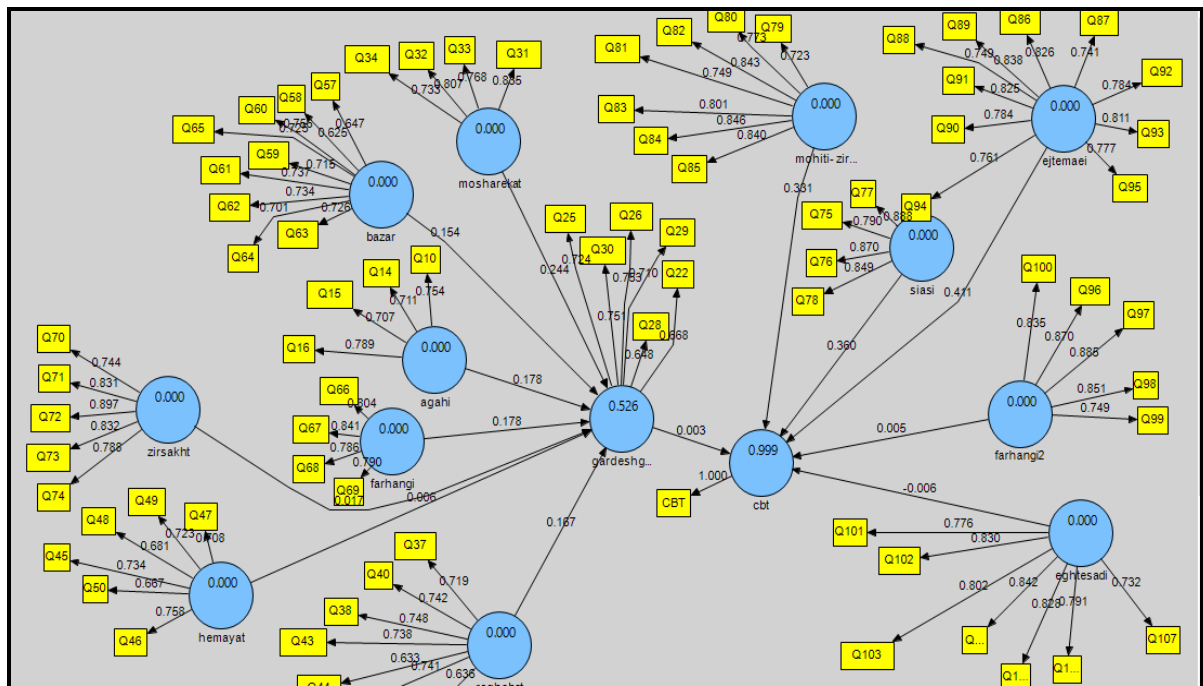
اطمینان ۹۵٪ معنادار می‌باشد، اگر مقدار آماره‌ی t خارج بازه‌ی (۱/۹۶- تا ۱/۹۶+) قرار گیرد و اگر مقدار آماره‌ی t درون این بازه قرار گیرد، در نتیجه بار عاملی یا ضریب مسیر، معنادار نیست. ضرایب مسیر در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار می‌باشد اگر مقدار آماره‌ی t خارج بازه‌ی (۲/۵۸- تا ۲/۵۸+) قرار گیرد. بنابراین، مؤلفه آگاهی (۲/۰۹۰) و مشارکت (۲/۱۵۹) بیشترین تأثیر را بر گردشگری کشاورزی دارد و در طرف دیگر، مدل مؤلفه‌های اجتماعی (۱۷/۱)، محیطی- زیرساختی (۲۲/۱۳) و سیاسی و نهادی (۲۲/۶۷) بیشترین تأثیر را بر CBT دارند (جدول ۸ و شکل ۴). نتایج نشان می‌دهند که نگرش مناسبی نسبت به گردشگری کشاورزی وجود دارد. این یافته که گردشگران به عنوان یکی از ذینفعان اصلی گردشگری نگرش مثبتی دارند، در اجرای موفق برنامه‌های گردشگری کشاورزی بسیار تعیین کننده است زیرا گردشگر می‌پذیرد که احترام به نحوه زندگی کشاورزان، پرداخت مناسب برای محصولات کشاورزی و کمک به حفظ محیط‌زیست به عنوان شاخصه‌های اصلی CBAT باید مورد توجه قرار گیرد.

جدول شماره ۸: شاخص‌ها و زیر مقیاس‌های (CBT)

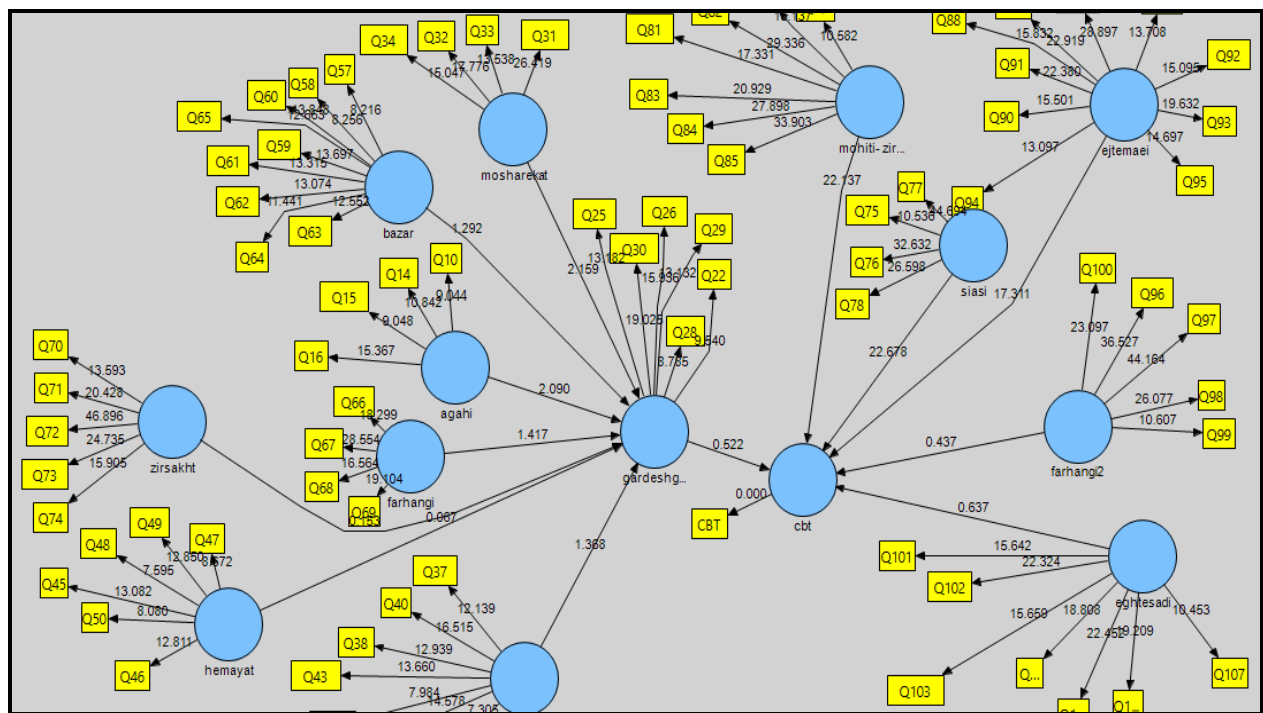
مؤلفه - معیار	شاخص	زیر مقیاس
سیاسی - نهادی	ارتقاء مشارکت جوامع محلی در برنامه‌ریزی‌ها	میزان مشارکت روستاییان در انتخاب مدیران محلی چقدر است؟
	عملکرد جوامع محلی بر مدیریت منابع طبیعی	مشارکت جوامع محلی در مدیریت و حفظ منابع طبیعی چقدر است؟
	میزان نظارت مردم بر عملکرد مدیران اجرایی	میزان احساس مسئولیت و نظارت مردم بر عملکرد مدیران اجرایی به خصوص شورا و دهیاری چقدر است؟
	قوانین مدیریت محلی	میزان کارایی قوانین روستایی به خصوص قوانین تغییر کاربری اراضی چقدر است؟
محیطی - زیرساختی	مسئولیت‌پذیری زیست‌محیطی	تا چه میزان تمایل دارید که در برابر محیط‌زیست خود مسئول باشید؟
	افزایش آگاهی درباره نیاز به حفاظت منابع طبیعی	تا چه میزان تمایل دارید که در باره حفاظت از منابع طبیعی اطراف خود آگاهی کسب کنید؟
	سنجش میزان آگاهی و رفتار زیست‌محیطی جوامع محلی	تا چه میزان از تخریب و آسیب زدن به محیط زیست اطراف خود جلوگیری می‌کنید.
	میزان آگاهی جوامع از سرمایه فرهنگی و میراثی	آیا از کیفیت سرمایه‌های فرهنگی روستای خود آگاهی دارید؟
	ارتقا کیفی زیر ساخت‌های روستایی (آب و برق و گاز و ارتباطات جمعی)	میزان رضایت‌مندی از کیفیت زیرساخت‌های روستایی مانند آب و برق و گاز تا چه میزان است؟
	مدیریت پسماند	تا چه میزان از عملکرد مدیران محلی در راستای مدیریت پسماند رضایت دارید؟
	سلامت و بهداشت محیطی	تا چه میزان از پاکیزگی محیط روستا رضایت دارید؟
اجتماعی	ارتقاء حس غرور جامعه محلی و القای حس تعلق مکان	تا چه میزان نسبت به محل زندگی خود احساس غرور می‌کنید؟
	ترویج برابری جنسیتی	تا چه میزان زنان در فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی روستا دخالت می‌کنند؟
	میزان تمایل به ماندگاری جوامع محلی	تا چه میزان تمایل دارید که در روستای خود بمانید؟
	تقویت و ترویج دانش و مهارت‌های محلی	تا چه میزان علاقه دارید که مهارت‌های محلی را بیاموزید؟

همکاری با یکدیگر در جامعه محلی	تا چه میزان در موارد خاص با دیگر اهالی روستا تعامل دارید؟	
افزایش آگاهی ساکنین جامعه و بازدیدکنندگان از مسائل زیست‌محیطی (میراث طبیعی و فرهنگی)	تا چه میزان تمایل دارید از مسایل و حساسیت‌های زیست‌محیطی آگاهی پیدا کنید؟	
افزایش اعتماد اجتماعی	تا چه میزان در محل زندگی خود به دیگران اعتماد دارید؟	
ارتقاء مسئولیت‌پذیری	تا چه میزان تمایل دارید که در محیط روستا مسئولیت بپذیرید؟	
مشارکت اجتماعی	میزان مشارکت شما در امور روستا چقدر است؟	
ارتقاء کیفیت زندگی	میزان رضایت‌مندی از وضعیت آموزش، مسکن و گذران اوقات فراغت در نواحی روستایی؟	
تجدید حیات (حفاظت فرهنگی)	تا چه میزان در سال‌های اخیر، فرهنگ‌های سنتی شما احیا شده است؟	فرهنگی
سنجش عملکرد گردشگری بر ابعاد فرهنگی	گردشگری موجب تغییرات مثبت فرهنگی در منطقه شده است؟	
سنجش اصالت بخشی فرهنگی و میراث ملموس و ناملموس	میزان رضایت‌مندی شما از میراث فرهنگی ملموس و ناملموس به چه میزان است؟	
انتقال فرهنگی	گردشگری در سال‌های اخیر موجب انتقال فرهنگ شده است؟	
آموزش رفتار فرهنگی و زیست‌محیطی	هم گردشگران و هم ساکنین نیازمند آموزش رفتار فرهنگی هستند؟	
عدالت و ثبات اقتصادی	از وضعیت عدالت و ثبات اقتصادی تا چه میزان رضایت دارید؟	اقتصادی
افزایش بودجه برای توسعه جامعه محلی	در سال‌های اخیر آیا از بودجه اختصاص یافته به روستای خود رضایت دارید؟	
تنوع اقتصاد و اشتغال محلی	گردشگری تا چه میزان موجب تنوع اقتصادی و شغلی در روستا شده است؟	
افزایش درآمد خانوار	تا چه میزان از میزان درآمد خود رضایت دارید؟	
استفاده از تولیدات محلی	تا چه میزان تولیدات محلی خود را بفروش می‌رسانید؟	
ایجاد خرده‌کارآفرینی‌ها	در سال‌های اخیر آیا کسب و کارهای کوچک و جدید در روستا اتفاق افتاده است؟	
ورود سرمایه‌های اقتصادی به منطقه در اثر گردشگری	تا چه میزان گردشگری موجب ورود سرمایه از خارج روستا به روستا شده است؟	

شناسایی عوامل موثر بر توسعه گردشگری کشاورزی از نگاه جامعه محلی / کیه حسینی و همکاران

شکل ۳: مدل اندازه‌گیری در حالت تخمین ضرایب استاندارد منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

شکل ۴: ادامه مدل اندازه‌گیری شاخص‌ها و گویه‌های CBT منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

تحلیل ارائه مدل با تأکید بر رویکرد حفاظت از محیط‌زیست

رویکرد مدیریت اجتماع، بیانگر یک عمل اساسی برای دستیابی به پایداری است. مدیریت گردشگری مبتنی بر اجتماع محلی، نتیجه فرآیندی است که در یک بستر اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و محیطی فعالیت می‌کند. گردشگری و خصوصاً گردشگری مبتنی بر اجتماع محلی بر توسعه پایدار محیط‌زیست تأکید دارد و متعاقباً منجر به بروز رفتارهای مسئولانه زیست‌محیطی که به عنوان مکانیسم حمایتی زیست‌محیطی شناخته می‌شود، می‌گردد (حبیب‌الهی، ۱۳۹۶: ۳۶). گردشگری با تأثیرات نسبتاً مطلوب در درآمد و

اشتغال‌زایی، گزینه‌ای برای ارتقاء سبک زندگی روستایی و ایجاد تغییرات مثبت در توزیع درآمد در مناطق محروم است. این نیاز درک شده برای احیای اقتصاد روستایی منجر به تدوین سیاست‌های پذیرش گردشگری و تفریح از راه کشاورزی در مناطق روستایی شده است (Liu, 2006: 878). در دهه ۱۹۶۰ محیط‌زیست به عنوان یک موضوع مهم سیاست‌گذاری عمومی در حال ظهور بود و شیوه‌های کشاورزی تجاری به عنوان خطرات مهم زیست‌محیطی شناخته می‌شدند (Blandford et al, 2014: 18). از آن جا که انسان‌ها، همواره منابع طبیعی را برای رفع نیازهای خود مورد استفاده قرار می‌دهند، در سال‌های اخیر رشد آگاهی‌های محیط‌زیستی درباره کمبود منابع طبیعی و تأثیرات غیرقابل برگشت آن، نیاز به تغییر رفتار کشاورزان نسبت به پذیرش روش‌های پایدار برای حفظ محیط‌زیست را بیش از پیش محسوس نموده است (کنعانی و احمدوند، ۱۳۹۸: ۳۶). با توجه به وابستگی روستاییان به محیط اطرافشان، اساساً حفاظت از محیط‌زیست روستایی، وجه غالب پایداری توسعه در نواحی روستایی محسوب می‌شود. در رابطه با مؤلفه محیطی به طور کلی میانگین‌های به دست آمده بالاتر از میزان متوسط بوده که میزان اهمیت نسبتاً زیاد این مؤلفه را نشان می‌دهد و گویه "تا چه میزان تمایل دارید که درباره حفاظت از منابع طبیعی اطراف خود آگاهی کسب کنید؟" با دارا بودن بالاترین میانگین (۴/۰۱) بیانگر اهمیت بیشتر این موضوع از نظر پاسخگویان می‌باشد (جدول ۹).

جدول شماره ۹: اهمیت مؤلفه محیطی - زیرساختی در توسعه گردشگری مبتنی بر اجتماع محلی (CBT)

میانگین	خیلی کم	کم	تاحدی	زیاد	خیلی زیاد	گویه‌ها
۳/۹۸	۱	۴/۵	۲۴/۱	۳۶/۱	۳۴/۳	تا چه میزان تمایل دارید که در برابر محیط زیست خود مسئول باشید؟
۴/۰۱	-	۷	۲۰/۶	۳۶/۳	۳۶/۱	تا چه میزان تمایل دارید که درباره حفاظت از منابع طبیعی اطراف خود آگاهی کسب کنید؟
۳/۸۷	-	۶/۲	۳۲/۶	۲۸/۹	۳۲/۳	تا چه میزان از تخریب و آسیب زدن به محیط‌زیست اطراف خود جلوگیری می‌کنید.
۳/۷۳	۲/۲	۱۰/۲	۲۸/۶	۲۹/۹	۲۹/۱	آیا از کیفیت سرمایه‌های فرهنگی روستای خود آگاهی دارید؟
۳/۹۷	۱/۵	۹/۲	۱۶/۷	۳۶/۶	۳۶/۱	میزان رضایت‌مندی از کیفیت زیرساخت‌های روستایی مانند آب و برق و گاز تا چه میزان است؟
۳/۶۸	۷/۷	۹/۵	۱۹/۴	۳۳/۸	۲۹/۶	تا چه میزان از عملکرد مدیران محلی در راستای مدیریت پسماند رضایت دارید؟
۳/۸۲	۴/۷	۱۰/۷	۱۷/۲	۳۲/۶	۳۴/۸	تا چه میزان از پاکیزگی محیط روستا رضایت دارید؟

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

حفاظت از محیط‌زیست را می‌توان هر گونه فعالیتی دانست که به طور مستقیم و غیرمستقیم وضع موجود محیط‌زیست را به گونه‌ای محسوس، بهبود می‌بخشد و زمینه‌ساز پایداری زیست‌محیطی می‌گردد (محمدی و همکاران، ۱۳۹۶: ۸۶). از آن جایی که کیفیت زندگی جوامع ارتباط نزدیکی با محیط زندگی آنها دارد (Simis et al, 2016: 765) در بُعد زیست‌محیطی، گردشگری کشاورزی می‌تواند به حفاظت از زیست بوم‌های طبیعی و اکوسیستم‌ها و حفظ منابع آب کمک نماید؛ همچنین، آسیب‌های زیست‌محیطی را کاهش دهد و مناظر اطراف روستا را بهبود ببخشد (رزاقی بورخانی و محمدی، ۱۳۹۷: ۵۱۲). منطقه مورد مطالعه با توجه به اینکه بیش از سه دهه است که روند رو به رشد گردشگری را تجربه می‌کند، اثرات متفاوتی را نیز تجربه کرده است؛ به طوری که امروزه بر اساس مشاهدات میدانی، یکی از مهم‌ترین چالش‌های زیست‌محیطی منطقه، تغییرات کاربری اراضی است. گردشگری کشاورزی وابستگی زیادی به فعالیت‌های کشاورزی دارد زیرا اساساً گردشگری کشاورزی بدون رونق فعالیت‌های کشاورزی شکل نمی‌گیرد. بررسی نتایج کلی اهمیت مؤلفه زیست‌محیطی از دیدگاه جامعه محلی بیانگر آن است که جامعه محلی، ادراک مطلوبی از اهمیت مؤلفه‌های زیست‌محیطی دارد (۳/۵) (جدول ۱۰). بنابراین با توجه به حساسیتی که جامعه محلی دارد و نیز با توجه به ادراکی که از روند رو به رشد گردشگری کشاورزی در نواحی روستایی منتخب استان کردستان بدست آورده‌اند، می‌توانند از مدل گردشگری کشاورزی که هم موجب حفاظت از اراضی کشاورزی می‌شود و هم ضریب تنوع درآمدی ساکنین را بالا می‌برد، حمایت کنند.

شناسایی عوامل موثر بر توسعه گردشگری کشاورزی از نگاه جامعه محلی / کح حسینی و همکاران

جدول شماره ۱۰: نتایج آزمون تی (T) برای وضعیت زیست محیطی از دیدگاه اجتماع محلی

مبنای آزمون = ۳							
مؤلفه	میانگین	t	انحراف معیار	سطح معناداری	تفاوت میانگین ها	سطح اطمینان ۹۵٪	
						حد پایین	حد بالا
زیست محیطی	۳/۸	۱۸/۸۶۰	۰/۸۶۲۶۲	۰/۰۰۰	۰/۸۱۱۴۴	۰/۷۲۶۹	۰/۸۹۶۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

بحث و نتیجه‌گیری

برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری کشاورزی، به عنوان یکی از راهبردهای پذیرفته شده برای رشد و توسعه روستایی نیازمند یک مدل سیستماتیک است تا بر اساس آن متولیان و مدیران بتوانند اقدامات لازم را برای ایجاد بسترهای لازم فراهم نمایند. دلیل انتخاب رویکرد حفاظت از محیط‌زیست در گردشگری کشاورزی به این دلیل است که ماهیت این نوع گردشگری الزاماً وابسته به حفظ اراضی زراعی و باغی، رونق تولیدات و مهم‌تر از همه حفاظت از منابع آب و خاک برای ادامه فعالیت‌های کشاورزی است. بر اساس یافته‌ها که نشان داد رشد و توسعه گردشگری خودجوش و افسارگسیخته گردشگری روستایی در روستاهای منتخبی است که دارای اثرات مثبت و منفی اجتماعی، اقتصادی و محیطی در استان کردستان می‌باشند.

در این زمینه، مطالعاتی در نواحی روستایی منطقه انجام شده است که مطالعه (رحمانی فیروزجاه و همکاران، ۱۳۹۴) به این نتایج دست یافته‌اند که توسعه انبوه گردشگری و ضعف سیستم مدیریت محلی، پیامدهای منفی عمیقی همچون تخریب منابع طبیعی، تغییر کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها و افزایش آلودگی‌های محیطی، در نواحی روستایی مورد مطالعه را در پی داشته است. افزون بر این، بر اساس نگرش ساکنان محلی (جامعه میزبان) و مستندات عینی، توسعه انبوه فعالیت‌های گردشگری در روستای گزنه، به دلیل فقدان برنامه‌ریزی و مدیریت کارآمد، موجب بروز اثرات و پیامدهای نامطلوب زیست‌محیطی شده است و نیز مطالعه فاضل و رضانی‌فر (۱۳۹۱) با عنوان بررسی رابطه توسعه گردشگری و تغییرات سبک زندگی در نواحی روستایی (مطالعه موردی: دهستان دوهزار) مبین این است که تغییراتی را در سبک زندگی (الگوی مصرف مواد غذایی، گفتار، وضعیت مسکن، وضعیت پوشاک) به وجود آورده است. در مطالعه دیگری که توسط صالحی و همکاران (۱۳۹۷) صورت گرفته، این نتیجه حاصل شده است که توسعه گردشگری بر بُعد اقتصادی توسعه پایدار تأثیر مثبت گذاشته است؛ به طوری که موجب تنوع شغلی و کسب درآمد بیشتر ساکنان شده است.

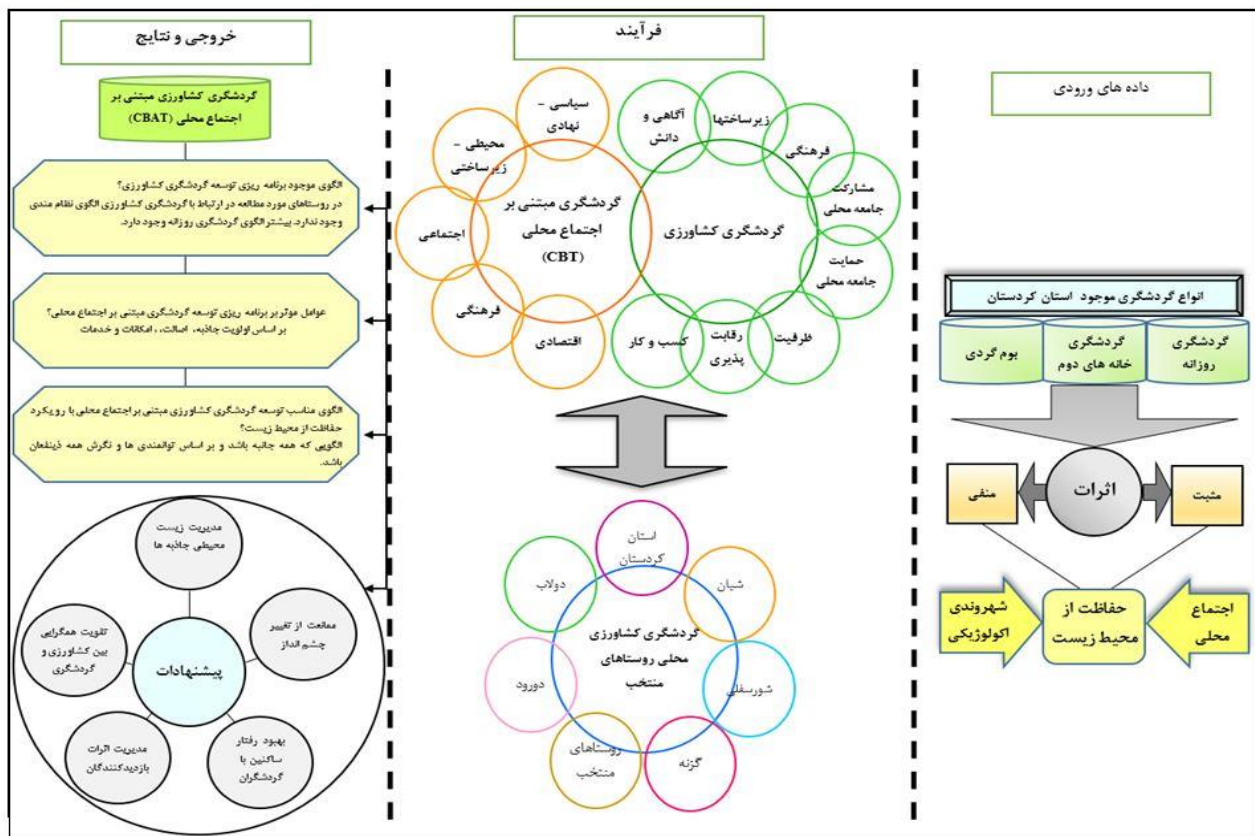
همچنین، در بُعد محیطی بیشترین تأثیر منفی را داشته است؛ زیرا بررسی‌ها بیانگر آن است که در تغییر کاربری اراضی، افت محسوس میزان آب در فصول گرم سال، فرسایش و رانش زمین در اثر ساخت و ساز غیراصولی خانه‌های دوم، موجب ناپایداری محیط شده است و در ابعاد اجتماعی و نهادی نیز وضعیتی پایدار در سطح متوسط ارزیابی شده است. پژوهش حاضر با هدف شناسایی عوامل موثر بر توسعه گردشگری کشاورزی مبتنی بر جامعه محلی در روستاهای مورد مطالعه با توجه به الگوی مناسب توسعه گردشگری کشاورزی مبتنی بر اجتماع محلی با رویکرد حفاظت از محیط‌زیست می‌باشد. در بخش فرآیند، مقوله‌های مهم گردشگری کشاورزی، گردشگری مبتنی بر اجتماع محلی (CBT) مورد بررسی قرار گرفت در این مرحله اقدام به رتبه‌بندی روستاها نیز شده است که بر اساس نتایج، روستای شیان، دورود و نشور سفلی عنوان سه روستای منتخب برای سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی گردشگری کشاورزی مبتنی بر اجتماع محلی انتخاب شده‌اند.

در نهایت در بخش خروجی و نتایج، گردشگری کشاورزی مبتنی بر اجتماع محلی (CBAT) از دیدگاه جامعه محلی به عنوان خروجی و نتایج اصلی مدل در نظر گرفته شد. بخشی از محصولات تولیدی در فرآیند فعالیت‌های کشاورزی از بین می‌روند که می‌توانند در صنایع دستی مورد استفاده قرار گیرند. در نواحی روستایی منتخب مورد مطالعه، با توجه به تنوع محصولات کشاورزی که شامل انواع میوه‌های مثل توت فرنگی، گردو، آلوچه، آلبالو، انگور هست، انواع سوغاتی‌های غذایی مانند انواع ترشیجات، سبزیجات، تولیدات صنایع دستی چوبی و ... در حال حاضر نیز در بازارهای هفتگی و محلی نواحی روستایی منطقه مورد مطالعه تهیه و به فروش می‌رسند اما با برنامه‌ریزی گردشگری کشاورزی این تولیدات و سایر تولیدات دستی را در خود مزارع می‌توان به فروش رساند.

بر اساس نتایج، می‌توان اذعان داشت که ساکنین محلی با توجه به اینکه سال‌ها درگیر مقوله گردشگری هستند، ادراک خوبی نسبت به اثرات گردشگری دارند و نیز می‌پذیرند که کشاورزی به عنوان یک سرمایه ملی محسوب می‌شود؛ اما عدم برنامه‌ریزی برای جلوگیری از تخریب اراضی کشاورزی، تغییرات گسترده کاربری اراضی برای کسب درآمد و مهاجرت به نواحی شهری باعث شده است که اراضی کشاورزی بیشتری به فروش برسند. این مطالعه نشان داد اگر برنامه‌ریزی برای گردشگری کشاورزی صورت گیرد و با ادامه تغییر کاربری اراضی زراعی و باغی مقابله شود؛ از طرفی چون در کنار تنوع فعالیت‌های کشاورزی، انواع منابع و جاذبه‌های گردشگری طبیعی و حتی میراث فرهنگی نیز وجود دارد، می‌توان با برنامه‌ریزی گردشگری کشاورزی در زمینه دانش کشاورزی، عکاسی، اقامت شبانه و حتی تأمین غذای گردشگران و فروش محصولات کشاورزی، هم از فروش اراضی جلوگیری کرد و هم جلوی روند رو به رشد مهاجرت‌ها را گرفت (شکل ۵). در گام آخر، پیشنهادات پژوهش ارائه می‌گردند:

۱. برای درک عوامل مؤثر بر برنامه‌ریزی گردشگری کشاورزی در نواحی روستایی، مطالعات علمی و الگوهای تجربی در تحقیقات داخلی و خارجی مورد بررسی قرار گرفت که مؤلفه‌های شناسایی شده از دیدگاه بازیگران اصلی برنامه‌ریزی گردشگری (گردشگران و جامعه محلی) مورد ارزیابی قرار گرفته و مشخص شد که دولت‌ها تنها نقش قانون‌گذاری و تسهیل‌گری داشته و تمامی زمینه‌های برنامه‌ریزی در اختیار بخش خصوصی است. بنابراین، پیشنهاد می‌شود که بخش‌های مختلف دولت مانند جهاد کشاورزی استان کردستان و سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع‌دستی استان کردستان در راستای قانونی شدن گردشگری کشاورزی، اقدامات لازم را با نمایندگان مجلس استان کردستان در این زمینه در مجلس انجام دهند.
۲. بسیاری از صاحبان زمین در نواحی روستایی دارای سطح سواد کمتر از کارشناسی هستند و برخی بی‌سواد و یا کم‌سواد هستند، بنابراین، برای موفقیت در این نوع برنامه‌ریزی‌ها، باید هر ساله آموزش‌های لازم به جامعه محلی ارائه شود.

شناسایی عوامل موثر بر توسعه گردشگری کشاورزی از نگاه جامعه محلی / کیه حسینی و همکاران

شکل (۵). مدل نهایی پژوهش

حامی مالی

ندارد

سهام نویسندگان در پژوهش

سهام نویسندگان برابر است.

تضاد منافع

ندارد

منابع

آشفته پورلیلا کوهی، سپیده، باسط قریشی میناباد، محمد، مطیعی لنگرودی، سید حسن، آمار حاجی شیرکیا، تیمور. (۱۳۹۹). تحلیل فضایی عرصه های روستایی مستعد گردشگری کشاورزی مورد: شهرستان رودسر. *فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۹(۳۱): ۶۶-۴۱.

<https://system.khu.ac.ir/serd/article-1-3488-fa.html&sw>

حبیب الهی، فضیلت. (۱۳۹۶). تحلیل اثربخشی عملکرد گردشگری مبتنی بر جوامع محلی (مطالعه موردی: دهستان دو هزار، تنکابن، مازندران)، پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته بازاریابی جهانگردی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، به راهنمایی دکتر مهدی رمضانزاده لسبویی و دکتر محمدحسن ذال.

رحمانی فیروزجاه، علی، رضایی پاشا، صدیقه، مهرعلی تبار فیروزجاه، مرتضی. (۱۳۹۴). اثرات و پیامدهای زیست محیطی گردشگری در نواحی روستایی (نمونه مورد مطالعه: دهستان تمشکل، شهرستان تنکابن). *فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی- فرهنگی*، ۴(۲): ۱۴۲-۱۲۵.

<https://journals.sabz.ac.ir/scds/article-1-292-fa.html>

مطالعات مدیریت گردشگری عصر هوشمند، دوره دوم، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۴۰۴

رضازاده، راضیه، محمدی آیدغمیش، فاطمه، رفیعیان، مجتبی. (۱۳۹۱). توسعه اجتماع محلی با بهره‌گیری از ظرفیت‌های مشارکتی در رویکرد دارایی مبنا (مطالعه موردی: محله امامزاده حسن، منطقه ۱۷ تهران). *فصلنامه مدرس علوم انسانی - برنامه‌ریزی و آمایش فضا*، ۱۶(۲)، ۳۷-۵۵.

<https://hsmsp.modares.ac.ir/article-21-994-fa.html>

رزاقی‌بورخانی، فاطمه، محمدی، یاسر. (۱۳۹۷). تدوین مدل راهبردی TOWS در توسعه گردشگری کشاورزی و روستایی استان مازندران. *فصلنامه تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران*، ۳(۳)، ۵۰۹-۵۲۵.

doi: 10.22059/ijaedr.2018.238272.668464

رضوانی، محمدرضا، نیک‌روش، فاطمه، کاظمی، نسرين. (۱۴۰۰). پهنه‌بندی فضایی قابلیت‌های گردشگری کشاورزی در نواحی روستایی لرستان، *نشریه جغرافیا و پایداری محیط*، ۱۱(۱)، ۹۳-۱۱۲.

doi: 10.22126/ges.2021.6264.2367

زارع، مجتبی، مهدوی دامغانی، عبدالمجید، محمودی، حسین، آقامیر، فاطمه، اسدیان‌اردکانی، فائزه. (۱۴۰۰). تعیین شاخص‌های ارزیابی ظرفیت توسعه گردشگری کشاورزی ایران. *نشریه علمی کشاورزی بوم‌شناسی*، ۱۳(۴)، ۶۸۷-۶۶۹.

doi: 10.22067/jag.v13i4.87833

صالحی، صادق، ابراهیمی، لیلا، فتاحی، ناصر. (۱۳۹۷). مشارکت محلی و توسعه بوم‌گردی (مطالعه موردی: روستای جنت رودبار). *فصلنامه علمی - پژوهشی آموزش محیط زیست و توسعه پایدار*، ۶(۳)، ۱۳۶-۱۲۱.

https://ee.journals.pnu.ac.ir/article_4746.html

علیزاده، محمد، جوان، فرهاد. (۱۴۰۳). واکاوی نگرش توسعه جوامع محلی به توسعه گردشگری در محیط‌های شهری مطالعه موردی شهر خلخال. *فصلنامه برنامه‌ریزی و توسعه محیط شهری*، ۴(۱۶)، ۲۸-۱۷.

doi: 10.30495/JUEP.1403.1194260

فاضل، رضا، رضانی فر؛ حدیثه. (۱۳۹۱). بررسی رابطه توسعه گردشگری و تغییرات سبک زندگی در نواحی روستایی (مطالعه موردی: دهستان دو هزار). *برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*، ۱(۳)، ۱۴۷-۱۲۶.

https://tourismpd.journals.umz.ac.ir/article_464.html

کاظمی، نسرين. (۱۳۹۵). گروه‌های متفاوت روستایی و حفاظت از محیط زیست. *فصلنامه مسکن و محیط روستا*، ۳۵(۱۵۵)، ۱۵۷-۱۴۳. <http://jhre.ir>

کنعانی، الهام، احمدوند، مصطفی. (۱۳۹۸). تبیین رفتار محیط زیستی کشاورزان گندم کار آبی: کاربرد تئوری ارزش - اعتقاد - هنجار. *فصلنامه علمی آموزش محیط زیست و توسعه پایدار*، ۷(۳)، ۴۶-۳۵.

doi: 10.30473/ee.2019.5806

کیانی سلمی، صدیقه، عباسیان، سعید. (۱۴۰۳). بررسی ادراک جوامع محلی نسبت به شاخص‌های توسعه پایدار گردشگری. *دو فصلنامه مدیریت گردشگری عصر هوشمند*، ۱(۱)، ۲۵-۱.

doi: 10.22072/tmsse.2024.722045

محمدی، سعدی، منوچهری، سوران طلعتی، مرضیه. (۱۳۹۶). نقش انجمن‌های مردم نهاد در توسعه ظرفیتی جامعه محلی در راستای حفاظت محیط زیست روستایی (مورد مطالعه: انجمن‌زیست محیط سبز چیا). *فصلنامه آموزش محیط زیست و توسعه پایدار*، ۶(۱)، ۹۹-۸۳.

https://ee.journals.pnu.ac.ir/article_4314.html

ولئی، محمد، اکبرپور، محمد، مرادی، امید علی. (۱۳۹۹). تحلیل توان‌های گردشگری کشاورزی نواحی روستایی (مطالعه موردی: بخش دینور، شهرستان صحنه). *فصلنامه برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*، ۹(۳۳)، ۱۷۴-۱۵۰.

doi: 10.22080/jtpd.2020.18461.3256

Afenyo, E. A., & Amuguandoh, F. E. (2014). Who Benefits from Community Based Ecotourism Development? Insights from Tafi Atome, Ghana. *Tourism Planning & Development*, 11 (2), 179-190.

doi:10.1080/21568316.2013.864994.

Alizadeh, M. Javan, F. (2024). Exploring the development attitudes of local communities towards tourism development in urban environments: a case study of Khalkhal city. *Quarterly Journal of Urban Planning and Development*, 14(16).28-17. [In Persian]

https://tourismpd.journals.umz.ac.ir/article_464.html.

- Amaral, Katlin Nicole. (2009). Agricultural communications students' perceptions and knowledge of agritourism, University of Arkansas, 2009. 1470881.
- Ashoftepourleylakohi, S. Basetqoreyshi minabad, M. Moteilangroudi.S.H. Amar haji shirkiya, T. (2020). Spatial analysis of rural areas susceptible to agricultural tourism, case: Rudсар County. *Quarterly Journal of Spatial Economics and Rural Development*, 9(31).66-41.
<https://system.khu.ac.ir/serd/article-1-3488-fa.html&sw>
- Balzekiene, A; Audrone T. (2011). Explaining Private and Public Sphere Personal Environmental Behaviour, *Social Sciences*, 74(4), 1-19.
doi: 10.5755/j01. ss.74.4.1031
- Barbieri, C. Kathryn, T. Stevenson, W. K. (2018). Broadening the utilitarian epistemology of agritourism research through children and families, *Current Issues in Tourism*,
doi.org/10.1080/13683500.2018.1497011.
- Blandford, D. John, B. Braden, J. Shortle, S. (2014). Economics of Natural Resources and Environment in Agriculture In: Neal Van Alfen, *Encyclopedia of Agriculture and Food Systems*, 3(1), 18-34
doi: 10.1016/B978-0-444-52512-3.00122-4
- Ciolac, R. Tabita, A. Tiberiu, I. Gabriela, P. Ramona, L. Ciprian, R. Diana, M. (2019). Agritourism-A Sustainable Development Factor for Improving the 'Health' of Rural Settlements. Case Study Apuseni Mountains Area, *Sustainability, MDPI, Open Access Journal*, vol. 11(5). 1-24.
<https://www.mdpi.com/2071-1050/11/5/1467>
- Fleischer, A. Anat T. (2005). Does rural tourism benefit from agriculture? *Tourism Management*. 26(4).\ 493-501. **[In Persian]**
doi.org/10.1016/j.tourman.2003.10.003
- Habibollahi, F. (2017). *Analyzing the effectiveness of tourism performance based on local communities (Case study: Dohezar Rural District, Tonekabon, Mazandaran)*, Master's thesis, Tourism Marketing, Faculty of Humanities and Social Sciences, supervised by Dr. Mehdi Ramezanzadeh Lesboei and Dr. Mohammad Hassan Zal. **[In Persian]**
- Jung, J. Y. (2020). A Study on Measures to Promote Rural Community Empowerment Project for Residents in Jinja, Uganda: Focused on On-Site Investigation on the Feasibility of Creating a Tourism Agriculture Complex, *Journal of People Plants Environment*. 23(8).1_14.
doi: 10.11628/ksppe.2020.23.1.1
- Kanani. E. Ahmadvand, M. (2019). Explaining the environmental behavior of irrigated wheat farmers: Application of value-belief-norm theory. *Quarterly Journal of Environmental Education and Sustainable Development*, 7(3).46-35. **[In Persian]**
doi: 10.30473/ee.2019.5806.
- Kazemi, N. (2016). Different rural groups and environmental protection. *Quarterly Journal of Housing and Rural Environment*, 35(155).157-143. **[In Persian]**
http://jhre.ir/browse.php?a_code=A-10-1728-3&sid=1&slc_lang=fa.
- Kiyani selmi, S. Abasiyan, S. (2024). Investigating the perception of local communities towards sustainable tourism development indicators. *Bi-Quarterly Journal of Tourism Management*, Asrhoshmand, 1(1). 25-1. **[In Persian]**
doi: 10.22072/tmsse.2024.722045.
- Liu, A. (2006). Tourism in rural areas: Kedah, Malaysia, *Tourism Management*. 27(5).878-889
doi.org/10.1016/j.tourman.2005.05.007
- Ming, I. T. Yingadan, W. (2019). Sustainable Agritourism in Thailand: Modeling Business Performance and Environmental Sustainability under Uncertainty. *Sustainability*, 11(15).40_87.
<https://www.mdpi.com/2071-1050/11/15/4087>
- Mohammadi, S. Manouchehri, S. Talati, M. (2017). The role of non-governmental organizations in developing the capacity of local communities to protect the rural environment (Case study: Chia Green Environmental Association). *Quarterly Journal of Environmental Education and Sustainable Development*, 6(1).-83. **[In Persian]**
https://ee.journals.pnu.ac.ir/article_4314.html.
- Moswete, N. Thapa, B. (2015). Factors that Influence Support for Community Based Ecotourism in the Rural Communities Adjacent to the Kgalagardi Transfrontier Park. *Botswana. Journal of Ecotourism*, 14 (2-3).243-263.
doi: 10.1080/14724049.2015.1051537

- Mtapuri, O. Giampiccoli, A. (2014). Towards a Comprehensive Model of Community Based Tourism Development. *South African Geographical Journal*, 98 (1), 154-168.
[doi: 10.1080/03736245.2014.977813](https://doi.org/10.1080/03736245.2014.977813).
- Murphy, S. (2017). *Agritourism Needs and Preferences: Determining How Extension Education Can Help*, A Thesis for the Degree of Master of Science, the Graduate School of Tennessee State University.
- Neveli, M. Klatte, N. Dolezal, C. (2016), The Asean Community-based Tourism Standards: Looking beyond Certification. *Tourism Planning & Development*. 14 (2).260–281.
[doi: 10.1080/21568316.2016.1243146](https://doi.org/10.1080/21568316.2016.1243146)
- Phillip, Sh. Colin, H. Kirsty, B. (2010). A typology for defining agritourism, *Tourism Management*, 31(1). 754–758.
<https://macaulay.webarchive.hutton.ac.uk/LADSS/papers/AgritourismTypologyPaper.pdf>
- Rahmani firuzjah, A. Rezaei pasha, S. Mehralitabr firuzjah, M. (2015). Environmental impacts and consequences of tourism in rural areas (case study: Tamashkal village, Tonekabon County). *Quarterly Journal of Socio-Cultural Development Studies*, 4(2). 125-142. [In Persian]
<https://journals.sabz.ac.ir/scds/article-1-292-fa.html>.
- Rasoolimanesh, S. Mostafa; Christian M. Ringle; Mastura Jaafar; T. Ramayah, (2017), Urban vs. rural destinations: Residents' perceptions, community participation and support for tourism development. *Tourism Management*, 60(2), 147-158.
[doi: 10.1016/j.tourman.2016.11.019](https://doi.org/10.1016/j.tourman.2016.11.019)
- Razaghi borkhani, F. Mohammadi, Y. (2018). Developing a TOWS strategic model for developing agricultural and rural tourism in Mazandaran province. *Quarterly Journal of Iranian Agricultural Economics and Development Research*. 49(3). 525-509. [In Persian]
[doi: 10.22059/ijaedr.2018.238272.668464](https://doi.org/10.22059/ijaedr.2018.238272.668464).
- Rezavani, M.R. Nikraves, F. Kazemi, N. (2021). Spatial zoning of agricultural tourism capabilities in rural areas of Lorestan, *Journal of Geography and Environmental Sustainability*, 11(1).112-93. [In Persian]
- Rezazadeh, R. Mohammadi aydoghmish, F. Rafieiyan, M. (2002). Local community development by utilizing participatory capacities in an asset-based approach (Case study: Imamzadeh Hassan neighborhood, District 17, Tehran). *Modarres Quarterly – Planning and Spatial Planning*, 16(2), 37-55. [In Persian]
<https://hsmmsp.modares.ac.ir/article-۹۹۴-۲۱-fa.html>.
- Salehi, S. Ebrahimi, L. Fattahi, N. (2018). Local participation and ecotourism development (case study: Jannat Rudbar village). *Scientific-Research Quarterly Journal of Environmental Education and Sustainable Development*, 6(3).121-136. [In Persian]
https://ee.journals.pnu.ac.ir/article_4746.html.
- Sathe, S. (2012). *Management approach towards Agro Tourism with special reference to potential challenges development and growth in Western Maharashtra*. A Thesis for Ph. D degree, Faculty of Modern Sciences and Professional Skills.
- Simis, M. Azahan, A., Kadir, A. (2016). From Ex-landfill to Public Park: Impact on local community's quality of life and living environment, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 222(3), 763 – 771.
doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.05.157
- Suansri, P. (2016). *Community-based tourism handbook, translated: Bongkot Sewatarmra; Krisda Momtakhob; Jamie LeJeune; Peter Richards*, Published: Responsible Ecological Social Tour (REST), Thailand.
- Susila I. Dianne, D. Harismah, K. Kuswaji, D. P. Anton, A. S. Huda, M. (2024). Does interconnectivity matter? An integration model of agro-tourism Development, *Asia Pacific Management Review*, 29 (1), 104-114.
doi.org/10.1016/j.apmr.2023.08.003
- Tsiligiris, V. (2018). An adapted Porter Diamond Model for the evaluation of Transnational Education host countries, *International Journal of Educational Management*, 32(2), 1- 21.
[doi: 10.1108/IJEM-03-2017-0076](https://doi.org/10.1108/IJEM-03-2017-0076)

- Valei, M. Akbarpour, M. Moradi, O. A. (2020). Analysis of agricultural tourism potential in rural areas (case study: Dinor district, Sahneh county). *Quarterly Journal of Tourism Planning and Development*, 9(33). 174-150. **[In Persian]**
[doi: 10.22080/jtpd.2020.18461.3256](https://doi.org/10.22080/jtpd.2020.18461.3256)
- Xu, Y. Wei, J. Zhibin, L. (2018). Tourist post-visit attitude towards products associated with the destination country. *Journal of Destination Marketing & Management*. 8, 179-184.
doi.org/10.1016/j.jdmm.2017.03.006
- Yamashita. S (2011). *Community-Based Associations for Sustainable Tourism Development (Fostering Sustainable Development in Developing Countries)*. Master Program me in Sustainable Development. Faculty of Science and Technology, Uppsala University, Sweden, Supervaysor: Andrew Haden, MSc.
- Zarei, M. Mahdavi damghani, A. M. Mahmoudi, H, Aghamir, F. Asadiyan ardakani, F. (2021). Determining indicators for evaluating the capacity of agricultural tourism development in Iran. *Scientific Journal of Agricultural Ecology*, 13(4).687-669. **[In Persian]**
[doi: 10.22067/jag.v13i4.87833](https://doi.org/10.22067/jag.v13i4.87833).